
Nederlanders over de grens

HAN NICOLAAS EN ARNO SPRANGERS

In 2004 zijn 49.000 in Nederland geboren personen in het buitenland gaan wonen. Dit aantal is sinds 1954 niet zo hoog geweest. Nederlandse emigranten vestigen zich voor een belangrijk deel in de buurlanden. In de jaren vijftig van de vorige eeuw zijn relatief veel Nederlanders naar de traditionele emigratielanden Australië, Canada, Nieuw-Zeeland, de Verenigde Staten of Zuid-Afrika geëmigreerd. Canada telde in 2001 119.000 mensen die in Nederland waren geboren. Dat zijn er meer dan in onze buurlanden. Ook in de Verenigde Staten en in Australië wonen naar verhouding veel mensen van wie de wieg in Nederland heeft gestaan.

demodata

In het eerste kwartaal van 2005 telde Nederland gemiddeld 518.000 werklozen, zeven procent van de beroepsbevolking en 17.000 meer dan vorig jaar. Na correctie voor seizoeninvloeden zijn dat er nog 498.000, 8.000 hoger dan in de periode december 2004-februari 2005. De laatste maanden stijgt de werkloosheid licht. Het groeitempo is al bijna een half jaar stabiel. Er komen momenteel per maand gemiddeld 4.000 werklozen bij, meest vrouwen van 25-44 jaar. In het eerste kwartaal waren gemiddeld 256.000 vrouwen werkloos. Dit is een groei met 15.000 in het afgelopen jaar (CBS).

Nederland heeft de laatste decennia, als gevolg van politieke en economische ontwikkelingen, als een bevolkingsmagneet gewerkt. In deze periode is er bijna voortdurend sprake geweest van een vestigingsoverschot, maar in 2004 vertrokken er meer mensen dan er bijkwamen. Kortstondige, maar opvallende migratiestromen trekken doorgaans meer de aandacht dan langdurige, geleidelijke processen, zoals de emigratie naar onze buurlanden. Na de Tweede Wereldoorlog was er in Nederland angst voor overbevolking en werkloosheid. In de jaren vijftig vertrokken gemiddeld 33.000 Nederlanders per jaar naar de traditionele emigratielanden Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika en de Verenigde Staten, veelal gezinnen met kinderen. Topjaar was 1952, toen meer dan 50.000 Nederlanders hun geluk in één van de

ze landen gingen zoeken. De emigratie werd van overheidswege gestimuleerd en financieel gesteund.

In het begin van de jaren zestig nam de emigratiegolf, mede onder invloed van het in Nederland ontstane tekort aan arbeidskrachten, sterk af. Vanaf dat moment veranderde Nederland van een emigratieland in een immigratieland.

Als we nagaan hoe de Nederlandse emigranten over de traditionele emigratielanden zijn verdeeld dan blijkt Canada in de tweede helft van de 20ste eeuw het hoogst te scoren. Sinds de Tweede Wereldoorlog vestigden zich daar meer dan 210.000 Nederlanders, de meesten (125.000) in de jaren vijftig (figuur 1). Ter vergelijking: in de jaren vijftig vertrokken ruim 100.000 Nederlanders naar Australië en 50.000 naar de Verenigde Staten.

Foto: ANP/Kina

De emigratie van Nederlanders naar de Verenigde Staten kent een lange traditie. Tussen 1820 en 1910 waagden ongeveer 221.000 Nederlanders de oversteek. In veel gevallen waren dat in die periode landarbeiders. De migratie naar de VS vertoont een veel gelijkmatiger patroon dan die naar de andere emigratielanden. Ook nu nog emigreren relatief grote aantallen Nederlanders naar de VS, in de periode tussen 1990 en 2003 waren dat er gemiddeld 3.000 per jaar. De emigratie naar de VS heeft vaak een tijdelijk karakter. In vergelijking met Canada keren in verhouding veel emigranten weer terug.

In de jaren vijftig beproefden 20.000 Nederlanders hun geluk in Nieuw-Zeeland en bijna 30.000 in Zuid-Afrika. Kleinere aantallen vertrokken naar Argentinië (2.000), Brazilië (5.000) en het toenmalige Rhodesië.

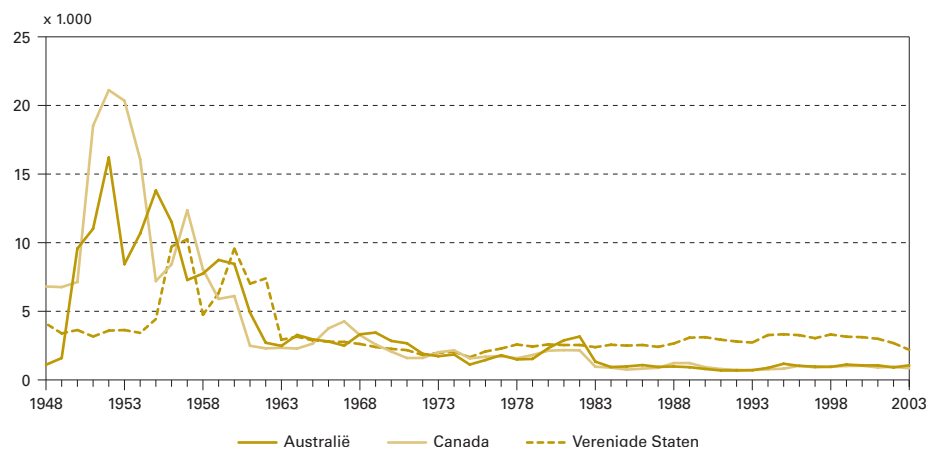
Vanuit Zuid-Afrika zijn naar verhouding veel mensen naar Nederland teruggekeerd. Deze retournigratie hing voor een deel samen met politieke gebeurtenissen aldaar, zoals de rassenspanningen in 1960 in Sharpeville en de opstand in Soweto in 1976. Volgens de Nederlandse ambassade wonen er op dit moment in Zuid-Afrika naar schatting 40 à 45.000 mensen met de Nederlandse nationaliteit.

Huidige situatie

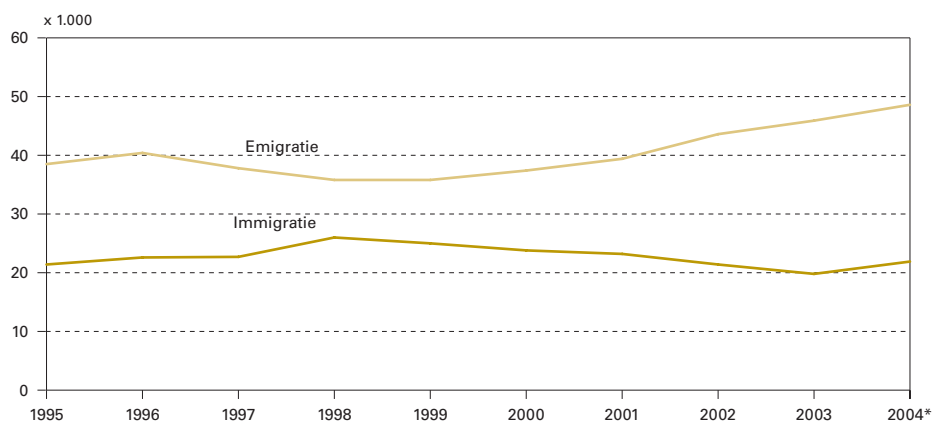
Zoals uit figuur 2 blijkt, daalde de emigratie van in Nederland geboren mensen eind jaren negentig tot een niveau onder de 40.000 per jaar. De retournigratie daarentegen bereikte rond die tijd juist een hoogtepunt. Het vertrekoverschot van in Nederland geboren mensen bedroeg in 1998 een kleine 10.000. Vanaf eind jaren negentig nam de emigratie sterk toe. Het aantal emigranten was in 2004 met 49.000 het hoogste sinds 1954. Daarbij nam de retournigratie af. In 2004 was het vertrekoverschot bijna verdrievoudigd en vertrokken er 27.000 Nederlanders meer dan er terugkeerden.

De meeste emigrerende Nederlanders vertrekken tegenwoordig naar de buurlanden en naar andere Europese landen. Terwijl in de jaren vijftig gemiddeld 3.000 Nederlanders per jaar naar België en 2.000 naar Duitsland vertrokken, emigreerden in 2003 7.200 in Nederland geboren mensen naar België en 6.200 naar Duitsland. Behalve werk en relatievorming spelen daarbij tegenwoordig fiscale motieven en de situatie op de woningmarkten in deze landen een rol. In Duitsland en in België liggen de huizenprijzen een stuk lager dan in Nederland. Naar het Verenigd Koninkrijk vertrokken in dat jaar 3.000 mensen met geboorteland Nederland, naar Frankrijk en Spanje 2.100 elk. Deze landen zijn vooral bij ouderen een populaire bestemming. Van de traditionele emigratielanden waren de Verenigde Staten het meest in trek (1.900 in 2003). Het aantal in Nederland geboren emigranten die naar Australië en Canada vertrokken was in 2003 respectievelijk 900 en 700.

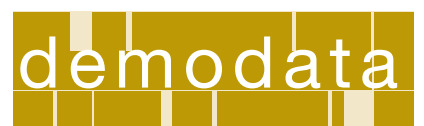
Figuur 1. Emigratie van Nederlanders naar enkele emigratielanden, 1948-2003

Figuur 2. Immigratie en emigratie van in Nederland geboren personen, 1995-2004

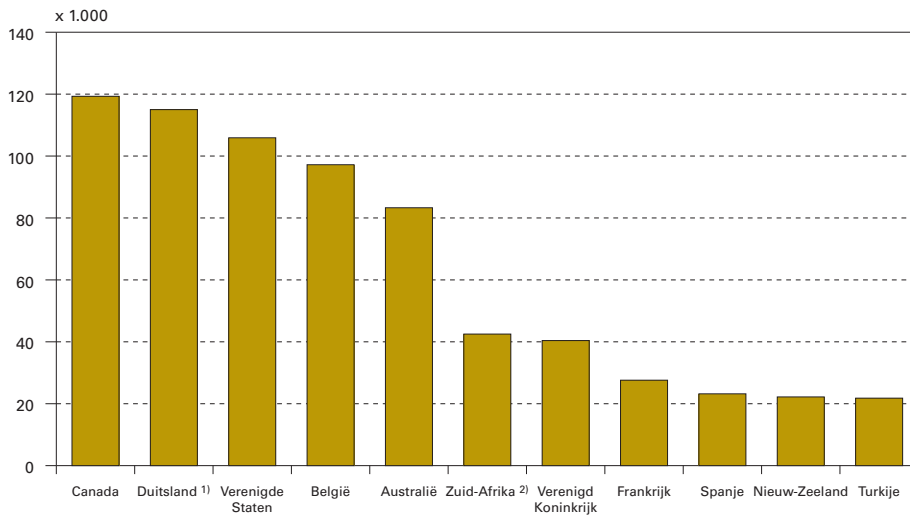

naar België en 6.200 naar Duitsland. Behalve werk en relatievorming spelen daarbij tegenwoordig fiscale motieven en de situatie op de woningmarkten in deze landen een rol. In Duitsland en in België liggen de huizenprijzen een stuk lager dan in Nederland. Naar het Verenigd Koninkrijk vertrokken in dat jaar 3.000 mensen met geboorteland Nederland, naar Frankrijk en Spanje 2.100 elk. Deze landen zijn vooral bij ouderen een populaire bestemming. Van de traditionele emigratielanden waren de Verenigde Staten het meest in trek (1.900 in 2003). Het aantal in Nederland geboren emigranten die naar Australië en Canada vertrokken was in 2003 respectievelijk 900 en 700.

Nederland telt meer dan een half miljoen werklozen (zie DemoData pag. 28). Historisch gezien is dat niet uniek. In 1983 en 1984 lag de werkloosheid rond de 530.000 en ook tussen 1994 en 1996 werd de halfmiljoengrens overschreden. Het hoogste punt in de afgelopen 35 jaar werd bereikt in 1994. Het jaargemiddelde bedroeg toen 547.000. Begin 2004 overtrof de werkloosheid ook korte tijd de half miljoen (CBS).

Figuur 3. In Nederland geboren personen naar land waar men woont, 1 januari 2001

¹⁾ Personen met de Nederlandse nationaliteit (bron: Eurostat)

²⁾ Personen met de Nederlandse nationaliteit (globale schatting Nederlandse ambassade in Zuid-Afrika)

Bron: OESO.

Omvang Nederlandse bevolking in andere landen

De emigratiegolf in de jaren vijftig wordt nog altijd weerspiegeld in de aantallen in het buitenland wonende en in Nederland geboren personen (figuur 3). Ook de minder spectaculaire, maar aanhoudende emigratie naar de buurlanden heeft zijn sporen nagelaten. Canada, de Verenigde Staten en Australië tellen met onze buurlanden Duitsland en België de grootste aantallen voormalige emigranten. Ook alle andere emigratielanden zijn Europese landen (het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Duitsland) en verder Zuid-Afrika en Nieuw-Zeeland. Turkije valt net buiten de toptien van emigratielanden. De emigratie naar Turkije heeft een ander karakter dan die naar de andere genoemde landen. Het gaat hier voornamelijk om in Nederland geboren mensen met een Turkse achtergrond die zich in Turkije hebben gevestigd.

LITERATUUR:

- Jong, A. de en J. Latten (2005), Veel verandering, weinig groei. *Demos* januari 2005.
- Nicolaas, H. (1994), Steeds meer Nederlanders keren terug uit Zuid-Afrika. *Maandstatistiek van de bevolking*, 42(3), pp. 6-7.
- Dumont, J.C. en G. Lemaître (2004), *Counting immigrants and expatriats in OECD countries: a new perspective*. Parijs: OESO.
- Lucassen, J. en R. Penninx, 1999, Nieuwkomers, nakomelingen, Nederlanders. Immigranten in Nederland 1550 – 1993. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Swierenga, R.P. et al. (1985), *The Dutch in America. Immigration, settlement and cultural change*. Piscataway, NJ: Rutgers University Press.

H. Nicolaas en drs. A.H. Sprangers, CBS

BRONNEN VAN INFORMATIE

Tot en met 1988 werden door het Ministerie van Buitenlandse Zaken overzichten samengesteld van aantallen Nederlanders, die zich duurzaam of tijdelijk in het buitenland hadden gevestigd. Deze overzichten waren onder meer gebaseerd op de registratie van in het buitenland gevestigde Nederlanders bij Nederlandse diplomatieke en consulaire posten. Voor een deel waren de cijfers ontleend aan opgaven van de vreemdelingenpolitie of andere autoriteiten ter plaatse. Niet alle in het buitenland wonende Nederlanders lieten zich echter registreren. Vanwege deze onvolledigheid is de registratie afgeschaft en is het niet mogelijk om voor meer recente jaren overzichten samen te stellen van in het buitenland wonende Nederlanders. Wel kan in veel gevallen informatie worden ontleend aan bijvoorbeeld Volkstellingen of bevolkingsregistraties in landen van vestiging. De OESO, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, heeft op grond van deze bronnen een inventarisatie gemaakt van aantallen immigranten die zich in andere OESO-landen hebben gevestigd. De informatie in dit artikel is voor een belangrijk deel ontleend aan deze inventarisatie. Daarnaast zijn gegevens van de Statistiek van de Buitenlandse Migratie van het CBS gebruikt.

Geëmigreerde Nederlanders in Canada, eind jaren vijftig.

Foto's: John Dykstra

NATIONALITEIT

Een vergelijking tussen bevolkingsgroepen moet bij voorkeur gebeuren op basis van het geboorteland. Een vergelijking op grond van het kenmerk nationaliteit is teveel aan beperkingen onderhevig. Een onderscheid op basis van nationaliteit heeft als nadeel dat personen die de Nederlandse nationaliteit hebben gekregen niet meer als 'allochtoon' zouden worden meegeteld. In Nederland hebben de afgelopen tien jaar veel Turken en Marokkanen de Nederlandse nationaliteit verkregen. Uitgaande van gegevens op basis van nationaliteit wordt het aantal Turkse en Marokkaanse allochtonen in Nederland sterk onderschat. Ook Antillianen en Arubanen kunnen niet op basis van nationaliteit worden onderscheiden omdat ze de Nederlandse nationaliteit hebben.

Ook voor specifieke emigratielanden zoals Canada en Australië heeft het begrip nationaliteit beperkte betekenis, omdat veel voormalige immigranten inmiddels de Canadese of de Australische nationaliteit hebben aangenomen.

De inventarisatie van de OESO maakt het echter mogelijk om vergelijkingen te maken tussen aantallen mensen die in Nederland zijn geboren in verschillende landen.